NEDERLANDSCHE STEMMEN

over

GODSDIENST, STAAT-, GESCHIED- EN LETTERKUNDE.

Gelijk er geschreven is: Ik hebbe geloofd, daarom heb ik gesproken, zoo gelooven wij ook, daarom spreken wij ook.
2 Cor. IV: 13.

WAT GETUIGT DE SCHRIFT, EN WAT LEERT DE NEOLOGIE AANGAANDE ADAM, ABRAHAM, MOZES, EN JEZUS CHRISTUS?

De Neologie in onze dagen, vooral de halve Neologie in ons vaderland, beroept zich doorgaans *hierop* tot hare verdediging, dat zij niet dan eenige afgetrokken leerbegrippen, meestal uit de scholastieke wijsgeerte eener vroegere eeuw ontleend of daarop steunende, heeft afgeschaft, eenige oude kerkelijke woorden in onbruik gebracht, en over het algemeen de godgeleerdheid meer bijbelsch, en daardoor meer vruchtbaar voor het gros der kerkleden heeft gemaakt; en het is (meent zij) alleen de steilheid en stijfhoofdigheid van eenige kerkelijke betweters of onkundige warhoofden, welke haar in dien eenvoudigen, heilzamen, natuurlijken, zuiver wetenschappelijken en daarom echt protestanschen voortgang belemmert.

Dit beweerde, zoo luid en sterk weêrsproken door de kwade vruchten eener van Christus en Zijne volheid, van den Heiligen Geest en Zijne almachtige werkingen afgevallen Godsdienstleer, is valsch, in den grond valsch, leugenachtig, onbestaanbaar, in volstrekten strijd met God en Zijn woord.

Het is waar, de Geest Gods stelt ons in Zijn woord geene wijsgeerige leerbegrippen, geene verstandsbespiegelingen, geene beredeneerde ontwikkeling van afgetrokken beginselen voor. De waarachtige Godsdienst, het Christendom, het Evangelie, is eene gebeurtenis, eene niet menschelijke maar goddelijke gebeurtenis; het niet menschelijke maar goddelijke getuigenis van die gebeurtenis (1). Geene stellingen, maar personen en daden zijn het die zij bevat. Maar het is juist de schuld, het is juist het vergrijp der Neologie, dat zij die personen en daden van hunne ware natuur, van hunne diepe beduidenis, van hunne hooge waarde beroooft en ontkleedt, en dus in den goddelijken Bijbel niet anders dan eene menschelijke omkleeding der afgetrokken begrippen van *God, de deugd, en de onsterfelijkheid* overlaat.

Zoo zijn er vier Personen in het Goddelijk woord, in wie men mag zeggen dat alle de hoofdwaarheden der openbaring als het ware verborgen zijn, en die ons als zoodanig door geheel de Schrift worden voorgesteld; vier personen die intusschen alle door de Neologie van hunne wezenlijke natuur en waardij, van hunne beduidenis en gewicht voor het waarachtig Christendom worden beroofd en ontdaan; en even daardoor de verborgenheden en waarheden des geloofs ondermijnd of verdonkerd; vier personen die van den Heere gesteld zijn als Hoofden en Vertegenwoordigers elk eener geheele bedeeling, eeuwen door, van het eerste en hoogste belang voor alle eeuwen, volken, kerken, geloovigen en gedoopten, ja voor geheel de wereld: ADAM, ABRAHAM, MOZES, en CHRISTUS.

ADAM, de eerste mensch, van God gemaakt tot eene levendige ziele, tot een hoofd en heer van alle de werken Zijner handen; welks beeld wij gedragen hebben; den eersten-, den hoofdzondaar, gevallen uit zijn stand, verdorven, verloren, veroordeeld; der verdoemenis ten prooi en onderworpen geworden; *uit* welken wij allen zijn, onreinen uit den onreinen, vleesch uit vleesch, onder het vonnis der gerechtigheid Gods; *in* welken wij allen gestorven zijn, beroofd van alle leven des geestes; dood in de zonden en de misdaden; reeds in dit sterfelijk leven naar den geest, hetgeen wij eens naar het lichaam worden zullen, wanneer onze ure slaat; want *door éénen mensch is de zonde in de wereld gekomen, en door de zonde de dood, en* de eeuwige, *de tweede dood*, door denzelfden. Rom. V. v. 12 en volg.

(1) 1 Joann. I, 1—3.

Maar wat is ADAM voor de (ook Nederlandſche) Neologie? Niets meer dan een half fabelachtige Bato, uit wien men niet zeker weet dat de Batavieren zijn voorgekomen, gelijk het even onzeker is of deze onze voorouderen geweest zijn; naar waarſchijnlijkheid onze eerste Vader; doch van welken wij niets meer met zekerheid weten, dan dat de natuurlijke dood, de vergankelijkheid dezes aardſchen levens in hem begonnen en van hem afkomſtig is. Van daar die geheele onkennis of miskenning van den grondverdorven en geestelijk dooden ſtaat des menschdoms van nature, die het eerſte en hoofdgebrek, de gronddwaling en het grondverderf der ingedrongen Theologie is: *het heerſchende Pelagianisme.*

ABRAHAM, de van den Heere, toen hij in de afgoderij verzonken, geestelijk dood en blind was, uitverkorene, geroepene en afgezonderde vader, voorganger, en voorbeeld der geloovigen; uit het land der afgoderij uitgeleid, in het land der beloftenis ingeleid; maar als vreemdeling aldaar omzwervende, omdat hij een beter vaderland verwachtte; door het geloof aangrijpende de beloftenis, reeds vroeger aan Eva geſchied: *in uwen zade zullen alle geſlachten der aarde gezegend worden;* en door dat geloove gerechtvaardigd, zonder de werken, dat is vóór en buiten eenig werk door hem gedaan; en toch ſtraks daarop doende het werk der gehoorzaamheid, de beſnijdenis; tevens door dat werk als zegel vergewist en verzekerd van de genade Gods; daarna als vrucht diens geloofs offerende zijnen zoon Izaak, en gerechtvaardigd (naar buiten en voor alle volgende geſlachten) uit dat werk, het werk des levendigen geloofs; gelijk de heilige Apostel zegt: *die God te voren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen; en die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt.*

Doch wat is Abraham voor de (Hollandſche) Neologie? Een zwervende Herdersvorst, de Stamvader van het veelzins door Jehova beweldadigde Israëlitiſche volk, die dikwijls ſchoone proeven gaf van zijn geloof aan eene Voorzienigheid, welke het goede beloont en het kwade ſtraft. Het tweede gebrek en grondverderf der heerſchende Theologie: *de verloochening van de leer der rechtvaardigheid uit het geloof.*

MOZES, de Middelaar des verbonds op Sinai door wien de Wet is gegeven; de Wet, niet gegeven als een juk of voormuur tegen de beloftenisſen Gods; maar om der overtredingen wille daarbij geſteld, om den Israëliet te ſtrekken als een tuchtmeester tot Christus, dat is, om hem met te meerder en te ſterker drang tot de beloftenisſen Abrahams te doen loopen en vluchten, opdat de zondaar, als Abraham de vader der geloovigen, uit den geloove zoude gerechtvaardigd worden. Christus is het einde dier Wet eenen iegelijken die gelooft, als hebbende vervuld haren eisch en voldragen haren vloek. Hij is de meerdere Mozes, Priester, Profeet, en koninklijk Wetgever der Zijnen; de ware CHRISTUS, door wien genade en waarheid geworden zijn.

Maar wat is Mozes voor de Neologie? De ſchrandere Stichter van den Mozaïſchen kerk- en burgerſtaat, mede roemwaardig door zijn onwankelbaar vertrouwen op Gods voorzienigheid; maar als Wetgever der Joden, juist daarom buiten betrekking tot andere, tot Christenvolken; als welke door de volkomener en reiner leer van Jezus, zijne voor een ruwer volk gegeven inzettingen, met erkentenis dezer meerdere voortreffelijkheid, gelukkig ontberen! Het derde hoofdgebrek der heerſchende leer: *Onkennis aan de ware verhouding van Wet en genade, Recht en voldoening.*

Eindelijk JEZUS CHRISTUS de Heere, uit de menſchelijke Vaderen geboren voor zooveel het vleesch aangaat, maar tevens Gods eeniggeboren Zoon, de waarachtige God en het eeuwige leven, God te prijzen in der eeuwigheid, geopenbaard in het vleesch, gerechtvaardigd in den Geest, gezien van de engelen, gepredikt onder de Heidenen, geloofd in de wereld, opgenomen in heerlijkheid; het Hoofd des ligchaams, namelijk der gemeente, de levendigmakende Heer uit den hemel, in wien al zijne uitverkorenen en geloovigen door den herſcheppenden en wederbarenden Geest, den Geest Zijnes monds, die van den Vader uitgaat, tot één gebouw, tot éénen volkomen man vereenigd zijn, alzoo, dat ze niet meer velen, maar één enkel geheel zijn; levende ſteenen van éénen Tempel des Heiligen Geestes, zoodanig vereenzelvigd met hun Hoofd dat zij met Hem geſtorven, begraven, opgeſtaan, ten hemel gevaren, en in heerlijkheid aan de rechterhand Gods geplaatst zijn, en dat noch dood, noch leven, noch engelen, noch overheden, noch machten, noch tegenwoordige noch toekomende dingen hen zullen kunnen ſcheiden van de liefde Gods in Christus Jeſus.

Wie zou het immer hebben kunnen gelooven voor dat het geſchied is, dat men binnen de Christelijke kerk willende blijven, zich vergrijpt aan den Koning en Heer, het Hoofd en den Hoekſteen, het Begin en het Einde, het Een en het Alles des Christendoms? En echter het is zoo, het is voor oogen, dat de Neologie van dit alles niet weten wil of het alles uit zijn verband rukt, verflaauwt en verzwakt, betwijfelt en twijfelachtig maakt, verdraait of verwerpt. Bij haar is Jezus een hoog Perſoon, hooger in rang dan alle menſchen, zelfs dan alle engelen; eerwaardig door zijne leer, door zijn voorbeeld, vooral door zijne dood, waarin een blijk voorkomt van Gods Vaderliefde omtrent een ongelukkig gevallen menschdom, en thans de hoogst vereerenswaardige Stichter eener godsdienst, die het geluk des menschdoms door Zijne wijze inrichting en beſtiering van eeuw tot eeuw meer bevordert! Dit is *het Arianisme en Socinianisme onzer Neologiſche Godgeleerdheid.*

Ziedaar dan de hedendaagſche miskenning, niet van leerſtukken eener ſcholastieke Theologie, maar van de hoofdwaarheden, van geheel den inhoud der Schrift. De ware en diepe ſchriftuurlijke beteekenis dezer Perſonen en zaken, noemt de heerſchende geest onzer theologie *eene mystieke beſchouwing van de bijbelſche geſchiedenis;* en men wil deze beſchouwing evenmin als de waarheden, die er gelijk ſtroomen levenden waters uit voortvloeien. En toch, zoo lazen de Apostelen het Oude Testament; en zonder deze verkondiging van den onnaſpeur-

lijken rijkdom des Woords, word de lezing der bijbelsche geschiedenis niet veel anders dan die van het leesboek eener menschelijke historie dat geen indruk maakt, en zoo spoedig vergeten als geleerd is. De Bijbel is geen dor leesboek, voor het geheugen geschreven; alles is leven en waarheid in denzelven, ook voor de eeuw die wij beleven; ook voor ons geheele vaderland. Onze menschen zijn er even zeer in opgenomen als Joden en Grieken; en Joden en Grieken zijn er slechts in vermeld als voorbeelden voor ons, voor welke *nog* Abraham gelooft en gezegend wordt, Mozes den vloek der wet predikt, en het bloed vloeit van Jesus Christus, omdat wij allen in onzen natuurlijken staat, in welken wij geboren worden, nog het beeld van Adam dragen; en dus gevallen, veroordeeld en verloren zijn, zonder herstel buiten dat Lam dat geslacht is, en ons, Zijn volk, Gode gekocht heeft door Zijn bloed!

HET DERDE JUBELFEEST DER GENEEFSCHE HERVORMING IN 1835.

Als Hervormde Christenen staan wij nog tot op dezen dag, getuigende de groote dingen die God aan onze Vaderen gedaan heeft, verkondigende dat hij hen uitgeleid heeft uit de zielendwingelandij van Rome; dat hij hunne kracht geweest is op de moordschavotten, eene sterke schans in hunne belegeringen, een magtige Uithelper in hunne benaauwdheden, een Bron ook van tijdelijken zegen, opdat het blijken zoude, dat de godzaligheid de beloften bezit des tegenwoordigen en des toekomenden levens.

Drie honderd jaar zijn er verloopen, sints de Bijbel door Olivetan voor het eerst in het Fransch vertaald werd, en, van hand tot hand gaande, eene geregtigheid leerde kennen, overvloediger dan die der Pharizeën. Drie honderd jaren zullen er, in het begin van Augustus verstreken zijn, sedert Calvyn door de uitgave van zijne *Institutio*, zich als een der bevestigers der door Luther gegronde hervorming deed kennen, en bewijzen mogt dat hij geen kunstig verdichte fabelen was nagevolgd, maar dat Gods woord de bron was, waaruit die waarheden geput waren, die het leven en de kracht der Hervorming geweest zijn.

Was immer de herinnering aan de dagen der Hervorvorming gewigtig, zij is het nu, daar de pylers schudden, en de vijanden van buiten steeds de Hervormde kerk tot een doel hunner aanvallen stellen, maar tevens nog gevaarlijker vijanden van binnen, den grond waarop zij rust trachten te ondermijnen.

Te gelijk is er eene onzekerheid onder de volken, eene vrage na de paden van ouds; en overal waar de waarheid die uit God is in eenvoudigheid mag verkondigd worden, keert het Woord niet ledig weder terug.

Wie zal ons dan thans na driehonderd jaren de vastigheid ontrukken, die de Heere gegeven heeft, of het woord voor onmachtig verklaren, nadat de Heilige Geest zich van hetzelve bediende om zoo vele in de vreugde des geloofs in den eenigen Heiland Jezus Christus te doen ontslapen? Roomsch Catholyken! wij gunnen u uwe plegtigheden en kapelzangen, mits gij ons in het bezit laat van dat kleinood, waarvan de Hervorming de waarde weder heeft doen erkennen. Wij gevoelen ons ook geenszins opgewekt, om in een bepaalden strijd met u te treden omtrent de genoegzaamheid van het woord Gods. Wat zich daaromtrent zeggen laat, werd reeds dikwijls genoeg herhaald. Het beste bewijs voor ons dat spijze inderdaad tot voeding verstrekt, is de ondervinding dat men zelve daarvan gegeten heeft en gevoed is geworden. David had geen andere wapens dan vijf keisteentjes uit de beek, doch dezelve waren voor hem genoegzaam om dien Goliath te treffen, die zich op zijne spiets en wapenrusting beroemde. Ware dit woord Gods ontoereikend geweest, hoe zouden wij u moeten beklagen, ongelukkige Joden! die bij duizenden op den Pinksterdag naar de woorden van Petrus tot het heil uwer zielen geluisterd hebt; of gij, bedrogen Corinthers! die gemeend hebt, dat Paulus u de woorden der zaligheid bracht, want gij hebt immers niet geweten dat de Heer die u zijn woord schonk, u daarbij de uitlegging onthield, en dat er eene onfeilbare menschelijke inrigting bestond, die alleen de uitlegging vermogt te geven. Wij hebben reeds vroeger beleden waar wij onze eenheid zoeken, en niets treft ons minder dan dat kleed uwer eenheid dat uit zoo vele stukken te zamen gelapt is. Spreekt er ons dus niet van, Catholyken! voor dat hetzelve ten minste een beter aanzien verkregen heeft. Zoodra La Mennais niet meer de afgod van een gedeelte uwer kerkgemeenschap, en de afschuw van anderen zijn zal, zoodra Bautain niet meer door zijnen Bisschop veroordeeld en te gelijk door eene Catholyke Hoogeschool bekroond wordt; zoodra eindelijk in den strijd met uwe geleerden in Duitschland, ja zelfs in Italiën, niet meer ieder oogenblik de onfeilbaarheid van den Paus en andere daarmede verwante leerstukken in twijfel zullen getrokken worden, dan eerst moogt gij het beproeven, om ons uwe eenheid op te dringen.

Het is genoeg gebleken dat wij den strijd niet met u zoeken, maar gij moet onzen Bijbel onaangetast laten. Wij beroepen ons op uwe conscientien. Diegenen onder u, die Christus waarlijk lief gehad hebben, hebben ook Zijn woord niet veracht.

De Hervorming heeft echter nog gevaarlijker vijanden dan de Catholyke kerk. In de Gemeenten op den grond dier Hervorming gesticht is een dreigend verval binnengeslopen. Telkens wanneer er rust heerscht op deze aarde, waar wij tot gedurigen strijd en geloofsoefening geroepen zijn, is ook het verval nabij, en alleen eene hervorming die uit God is, kan de zielen weder uit hunnen doodelijken slaap opwekken. De kerk moet door den strijd geoefend worden. Zij moet zoowel de diepten des ongeloofs als de afwijkingen des bijgeloofs leeren kennen. Is het niet op vele plaatsen zoo ver gekomen, dat de voorstanders der waarheid, zoo als die in de belijdenissen der Hervormde kerken vervat is, voor nieuwigheidszoekers en dweepers worden uitgekreten? De waarheid blijft waarheid, en hangt niet van het getal harer volgers af. Het was eene kleine, eene door het bevel des Heeren zel-

ven geheel onaanzienlijk geworden magt, waarmede Gideon de Midianiten ſloeg, en toen de menigte Baalsdienaars in Israël zoo talrijk was geworden, dat Elias klaagde dat hij alleen overgebleven was, had echter de Heer nog in datzelfde land Zijne kerk behouden.

Wij mogen het niet ontkennen, naar den mensch geſproken zijn de uitzichten duister, doch alles is licht in den Heere, die de Zijnen niet verlaten zal, en die Zijne waarheid nimmer onbeſchermd heeft gelaten.

Treurig is het, wanneer wij dat Geneve beschouwen, dat eens zoo krachtig tegen over Rome ſtond, en als een licht op den kandelaar gesteld was. Eene geestelijkheid, waarvan een groot gedeelte de echte beginselen der Hervorming verzaakt, bereidt zich om aldaar het feest der Hervorming te vieren, en ziet met wantrouwen neder op die kerk die de Heere nog in de stad overgelaten heeft, en op alle door wie Jezus Christus nog als de eeuwige God verheerlijkt wordt. Maar waar de mensch zich verheft, gevoelt hij ook de hand Gods die hem vernedert, want niet alleen de rondborstige en aan de leer der vaderen getrouwe Schotten, maar zelfs de geestelijken van het naburig Lauſanne en Vevay hebben verklaard, het feest der Hervorming te Geneve niet te willen vieren, met de zoodanige die van de grondwaarheden des Christendoms afweken (1). Is er dus oorzaak van droefheid in den afval, er blijft desniettemin een getuigenis voor de waarheid Gods, en de ſtem die Hij zelve in Geneve opwekte, weergalmt reeds in de oostelijke departementen van Frankrijk en doet een leven ontwaken in die bevolkingen, die tot nu toe niets anders kenden dan eene blinde onderwerping of een alles wegwerpend ongeloof.

Hoe zien wij in Engeland bij de hoofden der regering een plooijing naar den geest des tijds, eene opeenvolging van toegevende maatregelen, waardoor de ſtaat en de conſtitutie meer en meer aan de afbrekende factie en haren O'Connell prijs worden gegeven; doch tevens is hier de wederstand in alle ſtanden der Natie krachtig: men ſchroomt niet voor de waarheid uit te komen, en voor God en mensch te verklaren, dat men getrouw wenscht te blijven aan die beginsels, die op het woord gegrond zijn. Men ontveinst niet de lafheid der voorname toongevers, die wel hunne bijdragen tot het oprigten van nieuwe Roomsche kapellen willen leveren, doch wien de vrijmoedige uiting der Hervormde gevoelens mishaagt. Het ontbreekt dus niet aan ijver om de dwaling tegen te gaan en het pand te handhaven, dat aan de Hervormde kerk toebetrouwd is geworden (2).

Droevig zijn de berigten uit het westelijk Duitschland. Zoo wij wel onderrigt zijn, tracht in Pruisſen de Staat meer en meer zijnen invloed in de kerk door te zetten, zelfs in zoodanige plaatſen en gemeenten, alwaar hieromtrent tot nog toe eene zekere onafhankelijkheid had geheerscht. De Agenda of Liturgie der vereenigde of Evangelische kerk van Staatswege vastgeſteld, wordt thans ook bij onze Gereformeerde geloofsbroeders in Elberfeld, wier Liturgiſche ſchriften met de onzen zoo geheel overeen kwamen, ten minſten ten deele ingevoerd. Mogten de Christenen aldaar in die hagchelijke oogenblikken wijsheid van boven ontfangen!

En nu, Nederlanders! zult gij ook dit jubelfeest der Hervorming vieren? Aan feesten hebben wij zeker minder behoefte dan aan ware feestvreugde, aan Pinkstervreugde in het harte. Er is eene sluimering onder ons. Terwijl ſommige onderwerpen algemeene belangſtelling beginnen te verwekken, en ſtrijd en tegenſchriften elkander opvolgen, heerscht omtrent vele gewigtiger punten nog eene volkomene onverſchilligheid. Het ſchijnt ons nog niet te deeren, of onze wetenſchappen, onze opvoeding, op eene Christelijke of deïstiſchen grond rusten. In de ſtaatkundige betrekkingen ſchijnt alles tot rust te keeren, en men meent dan ook de kerkelijke beroeringen als een voorbijgaand kwaad te mogen beschouwen. Wij herhalen het, deze beroeringen zijn het gevolg van eene door het volk diep gevoelde behoefte aan eene Godsdienst des harten, aan een Evangelie dat waarlijk eene kracht Gods ter zaligheid is, dat als waarheid in het binnenſte gekend wordt. In de hoogere ſtanden heeft men door de vele verſtrooijingen of door zich achter de zoogenaamde publieke opinie te verſchuilen, deze ſtem trachten te verſmoren; als eens de dag der bezoeking daar is, zal zij zich niet minder luide doen hooren. Mogt het ons gegeven worden om thans te bedenken wat de aanleiding, wat de grond der Hervorming geweest is, en als een ſtraal van dien Geest die de Hervorming geleid heeft, ons bezielt; als wij leeren erkennen, dat de waarheid die in Christus is, in alles ten grond moet liggen; als het ons gegeven wordt dit in beoefening te brengen, dan eerst zullen wij waardiglijk het Jubelfeest der Hervorming vieren.

DE SYNODE DER HERVORMDE KERK IN 1835.

Sedert de laatſte bewegingen in onze kerken is het geen wonder, dat derzelver leden met dubbele belangſtelling maar tevens met angſtige en zorgvolle verwachting te gemoet zien, welke houding door de aanſtaande Synodale bijeenkomst ten opzichte van al het gebeurde zal worden aangenomen. Het verledene doet den getrouwen Hervormden dienaangaande weinig hoop koesteren, terwijl de daden der Synode ſedert 1816 hem met twijfeling en wantrouwen omtrent de toekomst moeten vervullen. In een onlangs uitgegeven geschrift, dat uit eenen warmen liefdevollen ijver gevloeid, de getrouwe Leeraren der Hervormde kerk hunne verpligting herinnert om der waarheid ook vooral in de Kerkelijke aangelegenheden getuigenis te geven, wordt het treurige verval der Nederlandſche Hervormde kerk en de ongetrouwe handelwijze der Synode uiteengezet, en ook de oprichting dier jaarlijkſche Synodale bijeenkomst zelve met de daaruit voortgevloeide kerkelijke reglementen als in den

(1) Zie de Archives van 23 Mei 1835.

(2) Zie in den Record van 18 Mei 1835, de krachtige aanspraken die in de jaarlijksche vergadering der British Reformation Society (Britsche Hervorming Maatschappij) zijn gehouden geworden.

oorſprong ſtrijdig met het algemeen, en bijzonder met het vroeger hier te lande beſtaan hebbende, kerkelijk regt gekenmerkt (1). Wij zullen bij die treurige waarheid niet langer dan noodig is ſtilſtaan. Na al hetgeen van zoo verſchillende zijden reeds gezegd werd zoude het noodeloos kunnen geacht worden de wonde in al hare gevaarlijke diepte nogmaals te peilen.

Wij willen ook het Nederlandsch Hervormd Kerkbeſtuur, wat wettige bezwaren en billijke klachten er ook beſtaan, zijne plaats als zoodanig niet betwisten, doch des te meer vinden wij juist daarom vrijheid om datgene te zeggen dat ons belang als Christenen, als Gereformeerden, als Nederlandſche Gereformeerden thands dringend vordert. Uit dit oogpunt de aanſtaande Synodale vergadering beſchouwende rust op ons zelfs eene verplichting om der waarheid ook ten haren opzichte getuigenis te geven. In de eerſte plaats zullen wij trachten zulks zonder vooringenomenheid tegen dezen of genen, en in het algemeen zonder eenige partijdigheid te doen. Immers wij hebben nimmer gewenscht het orgaan te zijn van eenige partij in kerk of ſtaat, om zoo (door Gods genadige leiding) des te vrijer en onafhankelijker de zaak van onzen Heer Jezus Christus te kunnen belijden, en diens waarheid te helpen verkondigen.

Wij mogen en moeten het U dan vragen, Hoog E. Heeren, die de Synode der Hervormde kerk uitmaakt! of de opzettelijke onverſchilligheid, waarmede de gereformeerde leer en belijdenis door U wordt behandeld niet aanleiding moest geven tot billijke klachten, en helaas! ook voorbarige pogingen tot herſtel? Wij vragen het U of het kenmerkende en onderſcheidende der gereformeerde leer en belijdenis, en zoo neen, welke ſtellige geloofsleer dan, den grondſlag uitmaakt, waarop in uw oog die kerk rusten moet? en of gij meent die waarheid te moeten handhaven en verdedigen, of veeleer te verwaarloozen, in vergetelheid te brengen, ja zelfs tegen te werken? Het baat niet langer de beantwoording dezer billijke vraag uit te ſtellen. Wantrouwen, onrust, en beweging in de kerk wordt door ſtilzwijgen verergerd en vermeerderd, niet geſtild of weggenomen. Opregte, openbare belijdenis van hunne gevoelens, ziedaar hetgeen de leden der kerk van hare voorgangers mogen verwachten, en zulks niet alleen wegens gegeven woord, maatſchappelijke eerlijkheid en goeden trouw, maar allereerst en wel voornamelijk wegens hunne roeping als voorgangers in Christelijke gemeenten. Immers wij willen ons niet bepalen binnen de enge grenzen, waarin de benaming van *kerkgenootſchap* die de Synode aan de Nederlandſche Hervormde kerk geeft, dezelve beperken zoude. Geen burgerlijk genootſchap door menſchen opgerigt, door menſchen in ſtand gehouden, door menſchelijke verbindtenisſen bekrachtigd, mag gelijk worden geſteld of zelfs tot voorbeeld of gelijkenis dienen, van eene afdeeling van dat Koningrijk van Jezus Christus, het welk niet *van* deze wereld is, maar toch *in* dezelve onafhankelijk van den menſchelijken wil door God zelven werd opgerigt, en van uit het Paradijs zijnen oorſprong neemt om te beſtaan in eeuwigheid. Die in dat koningrijk geboren zijn uitwendig door den doop, innerlijk door de wedergeboorte, dezen zijn de onderdanen daarvan, terwijl Christus waarachtig Koning over hen is. Zoo begrepen het onze Hervormers, zoo begrijpt het bepaaldelijk onze belijdenis, waar zij in Art. XXVII. ſpreekt van de algemeene Christelijke kerk, *als die geweest is van den beginne der wereld af en zijn zal tot den einde toe.* Dit rijk Gods wordt dan ook niet bepaald tot dit land of een ander, maar uitgeſtrekt tot de geheele wereld, en van daar dan ook het eigenaardige onzer Gereformeerde kerk, die ook in den vreemde hare gemeenten tellende (op de Dordſche Synode waren ook vreemde afgevaardigden tegenwoordig,) eigenlijk alleen wettig vertegenwoordigd wordt door de voorgangers van allen, ook de uitheemſche gemeenten. Maar dit ſtaat op den voorgrond, dat die voorgangers, die herders der gemeente dan ook, alle denkbeeld van eene menſchelijke maatſchappij uitgeſloten zijnde, niets anders zijn dan *huisverzorgers Gods, dienstknechten over hunne mededienstknechten geſteld om hun voedſel te geven ter rechter tijd*, *dienaars Christi, uitdeelers der verborgenheden Gods.* Als zoodanig wordt allereerst van hen gevorderd, dat zij *getrouw* bevonden worden, dat zij *vasthouden aan het getrouwe woord*, *dat naar de leere is*, *om alzoo machtig te zijn beide om te vermanen door de gezonde leer en om de tegenſprekers te wederleggen* (1). Maar nu eene vergadering van predikanten, van voorgangers, die de tucht en leiding, het bestuur en algeheel beheer over meerdere Christelijke gemeenten, door eene gemeenſchappelijke belijdenis vereenigd, op zich heeft genomen, die als zoodanig reglementen heeft vervaardigd, overtreders derzelve geſtraft, rondgaande brieven met vermaningen vervuld (men zie onder anderen de circulaire van 10 Julij 1834) heeft afgezonden, zulk eene vergadering zal zij niet verpligt en gehouden zijn, hare getrouwheid aan de leer, door openhartige belijdenis, door openlijke bekentenis te openbaren? Het zij zoo, dat indien aan de beſtaande Synode deze of gene hoofdpunten der gereformeerde geloofsleer thans ſtrijdig met Gods woord voorkomen, indien zij hier of daar dezelfde waarheden in een ander licht, of deze of gene meer op den voorgrond wenschte geplaatst te zien, na de verandering van tijden en omſtandigheden, dat dan niets haar beletten kan of mag, om ook in weerwil van handſchrift en onderteekening daarop terug te komen! Maar zij openbare, zij belijde *de gezonde leer*, dat gene toch wat *zij* als zoodanig beſchouwt! Het is niet langer genoeg, eene onbeſtemde mengeling van gevoelens, meer of minder van de Hervormde leer afwijkende, in bijbeluitleggingen, in aanteekeningen op Gods heilig woord, of in talentvolle en daardoor ligt verleidelijke leerredenen, te ontwikkelen. Wat beſchouwt zij als de gegronde leer? Ziedaar de vraag, wier beantwoording pligt is.

Of zou men willen beweeren dat het antwoord op die vraag reeds gegeven wierd doordien men nog niet

(1) Men zie het belangrijke jongste geschrift van den Heer A. Capadose: Ernstig en biddend woord enz. Amsterdam bij W. Messchert 1835.

(1) Tit. I v. 7 en volg. Matth. XXIV. v. 45. 1 Corinth. IV. v. 1.

openlijk en met zoo vele woorden de vroeger omhelsde belijdenis heeft ter zijde gesteld? Wij vertrouwen dat na de laatste mededeelingen, die wij aan de rondborstigheid van sommigen, die zelve zoo krachtig de bestaande afwijkingen in de hand werkten, dank weten, zulk een antwoord niet meer zal gegeven worden. Althans wij zouden na al het voorgevallene niet kunnen gelooven, ten zij de meerderheid der Synode zulks rondborstig en zonder dubbelzinnige voorbehouding verklaarde, dat onze Heidelbergsche Catechismus en Nederlandsche belijdenissen in hun oog nog de gezonde leer bevatten.

Moeijelijk en gewichtig is de taak, welke de leden der Synode te volbrengen hebben. Niemand verzware die dan door niets afdoende smaadredenen tegen hun opéén te hoopen, veel minder van hen te vergen die herstelling van den bestaanden afval en heeling van de breuke der kerk, welke de Heilige Geest alleen op Zijnen tijd geven wil. Maar dit zij de stem van den eenen medebroeder tot den anderen, dit zij de getuigenis der gemeenten aan hen, die hare voorgangers zijn, en haar in zekeren zin vertegenwoordigen, dat het hunne pligt is, eerlijk en rondborstig te spreken, en te ontdekken, welke de belijdenis zij onzer kerk! Immers wij zijn geene vergadering van bloot-onroomschen, wien alleen de ontkennende (negative) band van weêrzin en strijd tegen het Pausdom vereenigd houdt, maar Christenen, maar Gereformeerden, bij wie een stellig geloof tegenover ongeloof en bijgeloof door Gods genade is bewaard gebleven. De gehoudenheid om deswegen belijdenis te doen rust in dezen hagchelijken tijd allereerst op de leden der Synode. Offchoon geene eigenlijke vertegenwoordigers van alle de gemeenten, vermits zij slechts een klein getal zijn, zonder ruggespraak met die gemeenten stemmende en zelfs niet door of van wege dezen regtstreeks afgevaardigd, oefenen zij echter een gezag, waarvan een nuttig en pligtmatig, of hoogstverderfelijk en onchristelijk gebruik door hun kan worden gemaakt. Mochten zij dit gevoelende de pligtmatigheid van het doen eener geloofsbelijdenis, welke die dan ook zij, voor het aangezichte Gods en naar aanleiding van de Schriften onderzoeken, en in hun hoogst gewigtig werk de leidingen volgen van Hem, die alleen machtig is den afgebrokenen tempel weder op te bouwen.

Bij den hier geuiten wensch voegen wij ook nog dien, dat het aan de gemeenten moge bekend worden, wat op de Synode verhandeld wordt. In eenen tijd minder aanspraak makende op den lof en de voordeelen van openbaarheid (1618 en 1619), werd eene veel talrijker Synode *in het openbaar* gehouden, en men vreesde toen niet het aldaar verhandelde aan het oordeel van vriend en vijand, tijdgenoot en nakomeling bloot te stellen. Ook thans verberge men niets en erkenne, dat er geen lid is der kerke, hoe gering ook, of hij heeft belang bij de zaak des geloofs, bij de zaak des Heeren, en dienvolgens bij het al of niet bestaan eener Gereformeerde belijdenis, en bij de handelingen der Synodale Vergadering, die geopend staat te worden.

HET LEERSTELSEL VAN ZWINGLIUS.

Wanneer men den levensloop en werkkring van Zwinglius opmerkend nagaat, zoo is het niet moeijelijk te ontdekken dat deze Hervormer, ja, een gezegend werktuig in Gods hand was om in Zwitserland de macht des Pausdoms te breken, maar dat hij noch voor dat land, noch vooral voor de Hervorming in het algemeen, bestemd was zulk een Voorganger en Hoofd te zijn als Luther in Duitschland, of Calvijn voor de Geneessche Reformatie in de westelijke streken van ons werelddeel. Dit blijkt niet minder duidelijk uit zijn leerstelsel; en het is dus, onzes bedunkens, der moeite wel waardig, vooral daar men het in de *Geschiedenis der Nederlandsche Hervormde kerk* van Y. en D. zoo heeft voorgesteld, als of de Reformatie in onze Noordelijke gewesten doorgaans Zwingliaansch geweest ware, dit leerstelsel in deszelfs hoofdtrekken voor te stellen, waaruit tevens kan blijken, dat Zwinglius zeker niet in de kenmerkende leerstukken der Dordsche Synode aan de zijde der later dusgenoemde Arminianen stond, maar veeleer die leerstukken althans niet minder sterk dan onze Synode hield; en dus weinig anders met Erasmus gemeen had dan alleen het minder heldere en bepaalde inzicht van de volheid en diepte van eenige hoofdleeringen der Reformatie, beneden de twee helden en voorgangers der Hervorming: CALVIJN en LUTHER.

Zwingli's leer aangaande Gods wezen is meestal van eenen afgetrokkenen en bovennatuurkundigen aard (1). Daarin is het denkbeeld heerschende van het éénige en hoogste goed; en dit denkbeeld oefent een' merkbaren invloed op zijn geheele dogmatieke stelsel. Hier hebben wij dus vrijheid en recht, ja zelfs de roeping om een onderscheidend oordeel aan te wenden, en al wat niet overeenkomt met de christelijke leer, zoo als die in onze belijdenis gevonden wordt, onbewimpeld af te wijzen. Het aangewezen beginsel toch geeft aan de stellingen van onzen Hervormer eene pantheïstische richting, welke zich hier en daar in zijne uitlatingen duidelijk vertoont. Zoo zegt hij bij voorbeeld bij de verklaring van den naam JEHOVA: »Hij die is, en alleen is, en waardoor het wezen aller dingen bestaat (2).” En verder: »Daar alle dingen welke bestaan, goed zijn, zijn ook alle dingen welke bestaan God; dat is, zij bestaan daarom, wijl God bestaat en hun wezen is.” Zwingli beroept zich hierbij op Luc. XVIII, v. 19 en Rom. XI, v. 36. En voorts: »Wat de dingen zijn, dat zijn zij in God en door God, waaruit ten klaarste kan opgemaakt worden, dat God, gelijk hij in alle het zijn en bestaan is, zoo ook het leven en de beweging is van al wat leeft en zich beweegt. Dit toont reeds Paulus aan, Hand. XVII v. 25.” Zwingli leert wel de schepping der wereld door God, en eene schepping uit niet, wijl hij de uitsluitende oneindigheid Gods daarvan ten gronde legt, maar deswege juist neemt hij

(1) Vele bijzonderheden vooral van het eerste Art. van dit opstel zijn met eenige bekorting ontleend uit een stuk der *Evangelische Kirchen-Zeitung* voor 1828 over dit onderwerp.

(2) Over Exod. III, v. 4. Zie Zwingl. *de verâ et falsa relig.* init.

eigenlijk eene fijne *emanatie* (of uitvloeijing) van de Godheid aan; niet een hervoortbrengen enkel door eene daad van den Goddelijken *wil*, gelijk de Schrift leert. Want deze kent geen voortkomen uit het Goddelijk Wezen, dan alleen van den eeniggeboren Zone Gods. Daartegen beweert Zwingli: »wie zoude willen zeggen, dat aan ſchepſelen van de Godheid een nieuw aanzijn kan geſchonken zijn, verſchillend van het wezen der Godheid, dien antwoorden wij, dat maar één Wezen van nature oneindig is, en alzoo genoemd wordt, wijl het dit in zijn innerlijk beſtaan is, waaruit volgt dat er buiten dat oneindig Wezen, geen aanzijn beſtaat (1).” Vindt men hierin niet dezelfde beweerden, die ook bij de nieuwere pantheïstiſche wijsgeeren van Duitschland aangetroffen worden? Vooral daar onze Hervormer iets verder zelfs zoo ver gaat van te zeggen: »God is zelfs in de hemelbollen, en deze hebben zoo gelijk zij uit Hem en in Hem zijn, aanzijn, kracht en werking, niet als hun eigene, maar als die der Godheid.”

Hoe hinderlijk ons zulke uitdrukkingen ook in eenen Hervormer mogen voorkomen, zij behoeven en behooren geenszins te worden verzwegen, vooral in eenen tijd in welken men het grooter en zuiverder licht van eenen Calvijn ſchijnt te willen doen plaats maken voor de veel minder zuivere begrippen van zijnen voorganger, die voorzeker groote gaven had als zoodanig, maar wien toch des niet te min die volheid der kennis en des Evangelielichts allezins ontbrak, uit welke onze gezegende kerkhervorming is voortgekomen, en in welker glans zij vooral in ons Vaderland zoo helder en heerlijk zich heeft ontwikkeld. Intusſchen erkennen wij gaarne met blijdſchap, hoe zich toch verder het waarlijk christelijke beginſel in Zwingli openbaart, en hoe hij zich daarbij zorgvuldig verdedigt tegen alle verdenking van eene heidenſche natuurvereering, die hem reeds vroeg wedervoer wegens zijne valschwijsgeerige voorſtelling der leere van het Goddelijk wezen. »Deze eeuw (zegt hij) heeft niet ſlechts vele geleerden die na elkander als uit het Trojaanſche paard voor den dag komen, maar nog veel meer menſchen die zich als keurmeesters over alles opwerpen, en terwijl zij uit afkeerigheid van de waarheid het wederom herlevende woord der heilleere niet willen aannemen, evenwel een ſchijn van godvrucht aannemen om met valſche en aangedichte betichtingen de ooren der vromen te vervullen. Want wanneer wij ſtreng vasthouden en leeren, dat wij al ons vertrouwen op God onzen Vader moeten ſtellen, zoo zijn velen terſtond met de kwalijkgezinde verdenking daar, alsof onze leer daarhenen leidde dat wij Christus uitſluiten, en er de menſchen toe brengen om als de Joden, ſlechts aan ééne perſoon in de Godheid te gelooven, zoo als wij ſlechts één goddelijk wezen aannemen. Anderen zeggen, wanneer wij uit liefde alles van Christus afleiden, dat er vreeze is, dat wij onbedachtelijk Hem te veel toeſchrijven. Beide partijen echter komen op zulk eene wijze uit, dat zij zich zelve veroordeelen, als ſchandelijk onwetend, of wetens godloos. Want of zij zijn zoo onbekend met God Vader, Zoon, en Geest, dat zij niet inzien, hoe hetgeen van het Wezen, de Godheid, Majesteit en Macht des Éénen gezegd wordt, van alle drie moet worden verſtaan, met welke ſchandelijke onwetendheid zij de ſchaamtelooze ſtoutheid voegen om het niet begrepene verdacht te maken; of zij zijn willens en wetens zoo vijandig tegen de waarheid, dat zij uit verkeerden zin datgene beſtrijden wat zij als regt en goed innerlijk erkennen. Wij leeren dat God dus moet worden verſtaan en erkend, dat, wanneer men ſlechts den Vader, of den Zoon, of den Heiligen Geest noemt, men altoos nogtans Hem bedoelt, die alleen goed, rechtvaardig, heilig, rein is. Daartegen, wanneer wij den Zoon alles toeſchrijven, ſchrijven wij het immers Dien toe, die hetzelfde wezen is met den Vader en den Heiligen Geest, wiens is het Rijk en de Macht, even zoowel als des Vaders en des H. Geests, want Hij is één met den Vader en den Geest, zonder dat wij daardoor het onderſcheid der perſonen verwerpen.”

Van de leer aangaande God en Zijn wezen, komt men nu bij Zwingli tot de leer van de natuur des menſchen. Hier dringt de Wittenbergſche Hervormer zeker dieper in. Zwingli offchoon zich omtrent het wezen Gods in diepe beſpiegelingen inlatende, blijft bij de behandeling van dat des menſchen meest aan de oppervlakte, en bepaalt zich tot de voor aller oogen zich aanbiedende opmerking van de algemeenheid van 's menſchen natuurlijk bederf.

Tot den innerlijken grond van hetzelve, waarop het volſtrekt noodig is te wijzen, zal men de gerechtigheid Gods in het ſtraffen vasthouden, den grond die in de deelachtigheid des nageſlachts aan de zonde*daad*, en daardoor bewerkten ſtaat van afval des ſtamvaders *in* wien zij gezondigd hebben, ligt, dringt hij niet door (1); offchoon hij zich krachtig uitlaat over de algemeenheid en diepte van het verderf zelve. »Van nature (zegt hij) is de mensch zelfzuchtig; te weten niet naar die natuur met welke hij van God voorzien en begaafd geworden is, maar naar die natuur door welke hij met het lot, hem van God geſchonken ontevreden was, en uit zich zelven het goed en kwaad onderſcheiden, ja Gode gelijk wilde worden.” »Ziet (ſchrijft hij verder) hoe duidelijk wordt het, dat de mensch, zooverre hij mensch is, en zooverre hij naar zijn natuurlijken aanleg denkt en handelt, niets denkt en handelt dan wat vleeſchelijk, Gode vijandig, en tegen den geest ſtrijdig is.” En voorts: »de mensch betrekt alles op zich zelven; denkt van zich zelven voordeeliger dan van alle anderen; en offchoon hij ziet, dat hij in vele dingen wordt overtroffen, zoo weet hij toch iets te vinden, waarin hij zich den eerſten rang moge toekennen, om toch niet zonder roem te zijn.” Van daar dan ook die zwarigheid der zelfskennis, en der kennis van den mensch in het algemeen, waarover Zwingli vele en treffende opmerkingen heeft. »Den mensch te kennen (zegt hij) is zoo moeielijk als om een inktvisch te vangen, want gelijk zich deze in zijn zwarte ſap verbergt, om niet

(1) *De Provid.* Cap. 3.

(1) Men vergelijke hiermede ons opſtel *over de Erfzonde*, Dl. II bl. 74—75.

gegrepen te kunnen worden, zoo verwekt de ander, zoodra hij merkt, dat het om hem te doen is, zoo plotfelijke en zoo dichte nevelen van huichelarij, dat geen Lynx, geen Argus daar door heen kan dringen. — Weinige menfchen komen tot dien trap van zelfsverachting, dat zij zich zelv' niets goeds toefchrijven en de heimelijke gedachten hunner begeerlijkheid openhartig erkennen. Van daar is het, dat wij ons niet zoover laten brengen van toe te geven dat ons geheele gemoed boos is. Ja, wanneer wij dit hardnekkig ontkennen, zoo gaan wij in onze vermetelheid verder, en veranderen of liever verkeeren ook het woord Gods naar onze meening." — Dikwijls voert Zwingli de voorbeelden van zulk eene pelagiaanfche fchriftverdraaijing, uit zijnen tijd, aan. »De meening van zulke fchriftverdraaiers (fchrijft hij) is eigenlijk deze, dat zij, na alvorens beweerd te hebben, dat eenigen van het algemeene verderf vrij zijn, namaals zelfs onder dezulken behooren gerekend te worden, al ware het alleen omdat men den roem en de reinheid van een goed hart zoo ijverig verdedigd heeft." Juist hieruit nu, trekt hij het bewijs voor des menfchen verdorvenheid: »want uitgemaakt is het, dat, zoolang wij ons zelven verdedigen, wij van het licht des Geestes verftoken zijn. — — Van God den Heere dus, den Schepper des menfchen, moeten wij die kennis van den mensch ontleenen, even zoowel als de kennisfe Gods; want de kennisfe Gods is onze rede te hoog wegens hare zwakheid, en Zijne heerlijkheid; en die van den mensch is haar vreemd, wegens zijne vermetelheid en bekwaamheid in het verdraaijen en verdichten." — In de overtuiging dat deze waarheid de grondleer des Christendoms, en dat hare miskenning en verloochening zelve de vrucht van het verdorven hart is, zegt Zwinglius van de Godgeleerden der tegenpartij: »Ik bidde van hen, dat zij met ons, met de geloovigen, erkennen, dat de mensch in allen deele bedorven is, en alles denkt en doet uit liefde tot zich zelven." Daarom verwerpt Zwingli dan ook dien pelagiaanfchen vrijen wil, dat onding van onverfchilligheid, waardoor men zoowel goed als kwaad zou kunnen kiezen; even gelijk ook de Catholieken met hunne hoogberoemde Godgeleerden (het zijn de woorden van Zwingli) op de wijze der menfchelijke rede en harer gebrekkige wijsheid beweren. »Want (gaat hij voort) gelijk men uit zand, wegens deszelfs aard en losheid geen ftrikken kan vlechten, even zoo is het onmogelijk dat Belial en de mensch er toe komen, gene, dat hij een Engel des lichts worde, daar hij de ftichter des duisternis, des bedrogs en der zonde is; deze, dat hij de hand tot het goede uitftrekke, wanneer niet zijne begeerlijkheid of zelfszucht dit, in de hoop op zinvoldoening, voor goed aanneme. Daar de mensch dus alles tot zich zelven betrekt, wanneer God hem aan zijn eigen wil overlaat, zoo fchrijven de *Theologisten* hem verkeerd een gezond en onpartijdig oordeel toe." Uit deze overtuiging nu dat de mensch alles uit eigenliefde doet, en altijd zoo doen zal, wanneer hij niet bekeerd wordt, volgt dan zijne behoefte aan de verlosfing in den eigenlijkften zin.

Het verband van dit algemeen verderf met de eerfte zonde, welke Zwingli wel geenszins zoo lichtvaardig befchouwt als men hedendaags is begonnen te doen, maar integendeel als *dood der ziel* en *moeder des lichamelijken doods*, is, gelijk wij erkenden, bij hem niet volledig, als te veel berustende bij het natuurlijk gevolg. »Men kan (zegt hij) in geenerlei wijze aannemen, dat iemand die dood is eenen levenden kan voortbrengen. Zoo kan dan ook de geftorvene Adam, geene kinderen voortbrengen die van den dood bevrijd zijn; want onveranderlijk ftaat de regel vast: *Al wat van vleesch geboren is, dat is vleesch* (Joann. III. v. 6. (1))."

De ware godsdienst ontftaat derhalve, volgens Zwingli, flechts daar, »waar de mensch niet meer meent dat hem veel ontbreekt, maar waar hij inziet dat hij niets bezit, waardoor hij Gode zou kunnen aangenaam zijn (2)." — En wat het ontftaan van de godsdienst in het algemeen aangaat, hiervan zegt hij: »Wij zien hier (bij de gefchiedenis van den zondeval) ten klaarfte, dat de godsdienst haren oorfprong heeft genomen van het terugroepen van den mensch door God tot zich, daar de mensch anders afvallig zoude gebleven zijn. — — De vreeze Gods of godsdienst beftaat dus hierin: God ftelt den mensch aan zich zelven voor, zoodat hij, even als Adam, zijne ongehoorzaamheid, zijne hardnekkigheid en ellende leere kennen; dit brengt hem tot vertwijfeling aan zich zelven: maar tegelijk ftelt hem God de grootte en den overvloed Zijner barmhartigheid voor, zoodat hij, die aan zich zelven vertwijfelde, thans ziet dat hij nog genade bij zijnen God en Schepper kan wachten, en wel eene zoo gewisfe en onbepaalde, dat hij nu van Hem, op wiens genade hij bouwt, in geenerlei wijze meer kan gefcheiden worden (3).

(*Het flot in een volgend Nommer.*)

IN EENEN BIJBEL.

Bij 't openflaan van 't Boek der boeken
  Gedenk, o Christen! dag aan dag,
Dat wie dat Woord wil onderzoeken,
  Geen eigen licht vertrouwen mag.
Geen menfchenwijsheid zou hier baten,
  Geen vlijtige arbeid hier volftaan,
Alle eigen wijsheid dient verlaten —
  Een ander oog moet opengaan.
Voor dat ge U dan begeeft tot lezen,
  Val, Christen! val uw God te voet!
En dat een heilig, heilzaam vreezen
  Zich meester maak van uw gemoed.
Vraag, eer gij verder gaat, een zegen!
  Vraag oogen, ooren, en een hart!
En — Jefus zelve kome u tegen
  In dit Zijn woord bij vreugd en fmart!

(1) Zwingli *Opera*. Art. *de hom.*
(2) Art. *de Relig.*
(3) Aldaar t. a. pl.

TE AMSTERDAM, BIJ G. VAN PEURSEM, IN DE NIEUWE SPIEGELSTRAAT BIJ DE KERKSTRAAT.